עין משפט נר מצוה

יא א מיי' פי"ד מהל' מאכלות אסורות הלכה ט:

יב ב מיי' פ"ב מהל' תרומות הלכה ו:

יג ג מיי' שם (פי"ו הלכה יב) ופי"ג הלכה יד:

לאו משום דהיתר מצטרף לאיסור אמר ליה לא מאי כזית דאיכא כזית בכדי אכילת פרס ואכילת פרס דאורייתא היא א"ל [א]אין אי הכי אמאי פליגי רבנן עליה דרבי אלעזר בכותח הבבלי (א)א"ל הנח לכותח הבבלי דליכא כזית בכדי אכילת פרס אי דקא שריף ליה מישרף בטלה דעתו אצל כל אדם אי מישטר קא שטר לא משכחת כזית בכדי אכילת פרס איתיביה שתי מדוכות אחת של תרומה ואחת של חולין ולפניו שתי קדירות אחת של תרומה ואחת של חולין ונפלו אלו לתוך אלו שתיהן מותרות שאני אומר חולין לתוך חולין נפלו ותרומה לתוך תרומה נפלה ואי סלקא דעתך כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא אמאי אמרינן שאני אומר אלא מאי היתר מצטרף לאיסור אמאי אמרי' שאני אומר [ב]אלא הנח לתרומת תבלין דרבנן היא איתיביה [ג]שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ולפניהן שתי סאין אחת של חולין ואחת של תרומה ונפלו אלו לתוך אלו שניהן מותרין שאני אומר חולין לתוך חולין נפלו תרומה לתוך תרומה נפלה ואי ס"ד כזית בכדי אכילת פרס (א) אסור אמאי אמרינן שאני אומר

בשלמא

אלא משום דאמרינן היתר מצטרף לאיסור: א"ל. הכא היינו טעמא (ב) הואיל וחד לוקה עליו בכזית (א) דאיכא תרומה כזית בכדי אכילת פרס חשיב לה כאילו א] הויא תרומה וכיון שנגע בו פסל מקום מגעו: **כזית בכדי אכילת פרס מי הוי לה** ג) **דאורייתא.** דמיחייב עלה מלקות: **א"ל אין אי הכי אמאי פליגי רבנן עליה דר' אלעזר בכותח הבבלי.** דאית ביה קומניתא דנהמא בפרק ואלו עוברין (פסחים דף מג.) דקאמר ועל עירובו בלא כלום הא לא אפשר דלא הוי בכדי אכילת פרס שיעור כזית: **א"ל הנח לכותח הבבלי דלית ביה כזית בכדי אכילת פרס אי דקא שריף מישרף.** שגומע ואוכל עד שגומע ממנו בכדי אכילת פרס: **בטלה דעתו אצל כל אדם.** שאין דרך אכילה בכך שאין אדם רגיל לאוכלו בעינייה לפי שהוא חריף ביותר ולא חייבתו תורה אלא לדרך אכילה: **ואי משטר קא שטר.** שטובל בה פיתו לפתן ואוכל. אבל בשום ושמן של תרומה להכי לוקה (ג) בכזית דאיכא ג) כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא: **מדוכות.** שנידוכין לתוכן תבלין: **ואי ס"ד כזית בכדי אכילת פרס הוי חשיב מדאורייתא.** אמאי מקילין בהו כולי האי דאמרת שאני אומר תרומה לתוך תרומה נפלה ולא לתוך חולין והאיכא למיחש שמא נפלה בשל חולין ואיכא כזית בכדי אכילת פרס: **ואלא מאי אמרת היתר מצטרף לאיסור הכא נמי אמאי אמרת שאני אומר.** והאיכא למיחש דילמא איכא (ד) ד) [בקדירה] השני תרומה בכזית פחות משהו והיתר משלימו לכזית: **אלא הנח לתרומת תבלין דרבנן.** ה) ולא דייקינן בהו בכזית בכדי אכילת פרס דמדרבנן הן ולא מחמרינן ביה כולי האי:

בשלמא

אמר ליה לא. מאי לוקה עליו דקאמר כגון דלית כזית בכדי אכילת פרס ומשום דאכילה[1] מן האיסור בעצמו[2] לוקה וא"ת הא ניחא לגירסת רש"י דגרס וליבטיל דהשתא משני כיון דחזינא דלוקה על האיסור אלמא לא בטיל לענין איסורא וה"ה דלא ליבטל גבי טומאה אבל לגי' ר"ת דפריך והא לא הויא כביצה מן התרומה ואיך יפסלנה מאי משני השתא הואיל וחד לוקה על האיסור לחודיה בכדי אכילת פרס מ"מ היכי פוסל לתרומה וההיתר [היאך] מצטרף לאיסור לענין מגע והא לענין מלקות אין היתר מצטרף לאיסור וי"ל דלפר"ת ניחא[3] דה"ק כיון דלענין מלקות מהני ההיתר מצטרפי[4] לאיסור ללקות עליו שהרי אם היה מלקט (עליו) האיסור מתוך המקפה ואוכלו לא היה לוקה עליו שאין דרך אכילה בכך כדפירשנו אלמא מהני ההיתר שאוכלו עם המקפה לצרפו לאיסור מלקות ה"נ יועיל ההיתר להצטרף לאיסור לאפסולי אע"פ שאין במקום מגעו כביצה נמגום: **לא** דאיכא כזית בכדי אכילת פרס. שאם אוכל ממנו שיעור פרס שהן ארבע ביצים יש לו כזית תרומה ולהכי חייב ולא בטיל: **וכזית** בכדי אכילת פרס דאורייתא היא. אמר הר"ם דאע"ג דמתניתין היא בכריתות (דף יב:) כל אוכלים מצטרפים בכדי אכילת פרס הני מילי ב] לפסול גוף שהוא בעיניה אבל שבתערובות הואיל ואין היתר מצטרף לאיסור יתבטל דגם אם היה מלקט האיסור מתוך ההיתר ואוכלו בעיניה בכדי אכילת פרס ג] מיחייב על האיסור לחודיה ואע"פ שאין ההיתר מצטרף עמו וע"כ מתמה וכי כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא אפי' בכה"ג ומ"מ קשה לרשב"ם מאי פריך אפילו לא היה כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא תיפוק ליה משום טעם כעיקר דהא איהו מייתי בסמוך משרת ליתן טעם כעיקר אלמא אוסר[5] בנותן טעם ואינו מתבטל וכ"ש הכא שהעיקר עצמו לא מתבטל ותירץ דהשתא ס"ל לאביי דטעם כעיקר אינו חייב אלא א"כ אוכל כזית מן הטעם בבת אחת [כגון] שהבליע כזית יין בשני זיתים פת ואוכלו בבת אחת וסברא הוא שלא יהיה טעם חמור מן העיקר והעיקר עצמו ס"ל השתא שאינו חייב אלא אם אוכלו בבת אחת: **אי** הכי אמאי פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר בכותח הבבלי. דס"ד אמינא דיש בו כזית בכדי אכילת פרס בכותח הבבלי ולדידיה ולאו ניחא דההיא מקפה משמע ליה מטעם דהיתר מצטרף לאיסור והיינו כר"א דדריש כל אבל לרבנן דלא דרשי כל פשיטא ליה ד] (דלא) פליגי עליה אבל אמר דלוקה דקאמר לר' יוחנן משום סברא ובהא לא אשכחן דפליגי תנאי וא"ת ולימא דכי פליגי רבנן עליה דרבי אלעזר בכותח הבבלי היינו כשאינו אוכל מן הכותח רק כזית מצומצם שלא אכל כזית מן האיסור ור' אלעזר מחייב דדריש כל היתר מצטרף לאיסור אבל אם אכל כל כך שהיה שם כזית בכדי אכילת פרס מודו רבנן שפיר דמיחייב וי"ל דמדקאמר התם בפ' אלו עוברין (פסחים מג.) על חמץ דגן גמור ענוש כרת על עירובו בלאו כלום משמע אפי' אכל מן הכותח הרבה אמרינן דלא מיחייב: **הנח** לכותח הבבלי דליכא כזית בכדי אכילת פרס דאי מישרף שריף ליה. לשון גימוע כמו שורפה חיה (ע"ז דף כט:): בטלה דעתו אצל כל אדם. בפסחים (דף מד.) פרש"י[6] ואי מתרמי הכי מפטר שאין זה דרך אכילה [ונראה] מ"מ דאי מתרמי הכי דמודו דחייב ובהכי לא איירי: **ואי** מישטר שטר ליה. מטבל בו [כדרכו]: ליכא כזית בכדי אכילת פרס וכה"ג נמי גבי שכר המדי דמפליג[6] נמי התם אע"ג דדרך לשתותו כיחד[7] אין דרך לשתות הימנו כל כך כוסות רצופין בכדי אכילת פרס דאי שתי להו רצופין בטלה דעתו אצל כל אדם: **שתי** מדוכות. ויש בהן תבלין ה]: ואי ס"ד כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא אמאי אמר שאני אומר. כיון דאי תרומה נפלה לתוך של חולין מיחייב מיתה זה האוכלה לא היה לנו לתלות להקל שאין סברא להש"ס לומר שאין בו כזית בכדי אכילת פרס: **אית** ספרים דגרסי אלא מאי היתר מצטרף לאיסור אמאי אמר שאני אומר. [וא"ת] לישני אביי אף כי אמר בההיא דמקפה היתר מצטרף לאיסור היינו כר' אלעזר דדריש כל והך כרבנן דלא דרשי כל וי"ל דלא ניחא ליה לאפלוגי תרי בתרי[8] ו] בהדי הדדי דאי הך כר' אלעזר הך נמי ז] כולה ובפרק אלו עוברין ליתא בספרים ח]: אלא הנח לתרומת תבלין דרבנן. דדגן תירוש ויצהר כתיב ולהכי תלינן לקולא: **שתי** קופות. ובהן תבואה: ואי ס"ד כו'. ה"ג בשלמא לדידי דאמרינן היתר מצטרף לאיסור [לא אמרינן] אלא כשהאיסור רבה [עליו] וקשה והלא כותח הבבלי נפיש היתירא ותו גבי מדוכות לדייק ואלא מאי היתר מצטרף לאיסור אמאי אמר שאני אומר לישני ליה משום דנפישי חולין ואומר רבי דודאי במקום שיש נותן טעם כגון בכותח הבבלי ובמדוכות שהאיסור נותן טעם אז יהיה ההיתר מצטרף לאיסור [משא"כ הכא בב' קופות] ט] דכיון שההיתר רבה מיד נתבטל [האיסור] והדין הוא לתלות להקל וא"ת אם כן מה אנו צריכין שאני אומר תיפוק ליה דאף כי נפלה תרומה לתוך חולין בטלה מיד ברוב ויש לומר דהשתא ס"ד דתרומה בזמן הזה דאורייתא ובדאורייתא לא תלינן לקולא אי לא תרי טעמי חדא דרביה ועוד דשאני אומר וה"נ [פריך] אר' יוחנן בפ' הערל (יבמות פב.): **אלא** לדידך דאמרת משום דאיכא כזית בכדי אכילת פרס כי נפישי חולין מאי הוי. [תימה] למאי דאוקמת י] לפרש[9] דמיירי מין במינו ואין בו נותן טעם מאי קשיא ליה והא מין במינו לדאורייתא ברובא בטיל ושפיר איכא תרי טעמי להיתירא רבייה ושאני אומר [ותירץ] דאם איתא דכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא במין בשאינו מינו גם מין במינו אין לתלות להקל על ידי סמך רבייה דדין הוא שיחמירו בו חכמים כעין תורה מין בשאינו מינו

והיה

נוסחת הריב"ן

א) ולאו דוקא מתם דוקא אלא דאיכא מן התרומה כזית בכדי שבולה אדם כדי אכילת פרס חשיב לה כאילו כולה הויא תרומה וכיון: ב) מדאורייתא: ג) דאיכא בכדי: ד) בכזית התם תרומה בכזית כו': ה) דמדאורייתא לא מחייב בתרומה אלא דגן תירוש ויצהר ותבלין לא דייקינן כו':

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה א"ל כו' חשיב לה כאילו כולה וכו' כצ"ל: ב] תוד"ה וכזית וכו' ה"מ לפסול. תיבת לפסול נמחק וצ"ל לאכול: ג] בא"ד בעיניה בכדי אכילת פרס מחייב על האיסור לחודיה מן מחייב עד לחודיה נמחק וכ"ב האיסור לחודיה לא מחייב כצ"ל א"מ: ד] ד"ה אי הכי וכו' אבל לרבנן וכו' פשיטא ליה דפליגי עליה אבל אמה לנוקה כו' כצ"ל: ה] ד"ה שתי וכו' ויש בהן תבלין כאן הס"ד ואח"כ מה"ד ואי ס"ד: ו] ד"ה אית ספרים וכו' וי"ל דלא וכו' תרי בתרי תיבת בתרי נמחק, וכ"ב בריטא א"מ: ז] בא"ד הך נמי כולה. תיבת כולה נמחק וכ"ב כוותיה. א"מ: ח] בא"ד ובפרק אלו עוברין ליתא בספרים. נ"ב כאן הס"ד ואח"כ מה"ד אלא הנח לתרומת תבלין: ט] ד"ה שתי וכו' משא"כ הכא בב' קופות דמיירי דסתיכן מין אחד אין היתר מצטרף לאיסור דכיון כצ"ל א"מ: י] ד"ה אלא וכו' תימה למאי דאוקמת לפרש. נמחק תיבת לפרש וכ"ב לעיל כצ"ל והוא בדבור הקודם וכפי הגהתנו שם א"מ:

הגהות התוספות

1. נ"ל דאכל. 2. נ"ל בעצמו כזית. 3. נ"ל ניחא. 4. נ"ל דמצטרף. 5. נ"ל איסור אוסר. 6. נ"ל דפליגי. 7. תיבת כיחד נמחק וצ"ל בעיניה מיהו. 8. נ"ל סתמי. 9. כמ"ש למאי דאוקמת לפרש"י, והוא הנכון כמבואר בראשונים שמתנו לדברי התוס' כדבור שלפני"ז בשם ר"י.

פי' הרא"ש

ומשני האי לוקה בכזית דקאמר (לאו) [כגון] דאכל כזית איסור בכדי אכילת פרס שאם אכל פרס מן המקפה דהיינו ד' ביצים אכיל בגויה כזית וקי"ל דכל שיעור אכילת איסור כגון חלב ודם וכותבת ביוה"כ מצטרף אכילתן בכדי שיעור שהיה זו שאם אכל כחרדל חלב וחזר ואכל עד שהשלים לכזית אם אין מתחלת אכילה עד סופה יותר משהיית כדי אכילת פרס באכילה בינוני מצטרף והרי כאילו אכל בבת אחת וחייב. וכזית בכדי אכילת פרס מי הוי דאורייתא. בתמיהא. הא דאמור רבנן דכזית מצטרף כשיעור שהיית אכילת פרס מי הוי דאורייתא הלכה למשה מסיני כשאר שיעורים דקאמר לוקה אי הכי אמאי פליגי רבנן עליה דר"א בכותח. נהי נמי דלא דרשי כל לרבות עירובו. הא אכיל כזית בכדי אכילת פרס. א"ל הנח לכותח הבבלי דלא אכיל כזית מן החמץ כשיעור שהיית פרס דהא כותח אינו עשוי לאכול אלא לטבל ואי מתרמי ואכיל ליה ממש דהשתא איכא כזית בכדי א"פ בטלה דעתו ולאו אכילה היא לאיחיובי עלה כך פרש"י בפסחים. וי"מ דאי מתרמי דאכיל ליה ה"נ דחייב אבל לא איירי בהכי. אי משטר קא שטר מטבל בו כדרכו ליכא כזית בכדי א"פ: אלא מאי היתר מצטרף לאיסור אמאי אמרינן שאני אומר

מסורת הש"ס

א) ג"ז אלא מאי היתר מצטרף לאיסור סוף סוף אמאי פליגי רבנן עליה דר"א בכותח הבבלי אלא הנח כו', ב) (תרומות פ"ו משנה ה) פסחים ט: מד. יבמות פב. [תוספתא תרומות סוף פ"ו הא דלא מקשה ממשנה דתרומות פ"ז מ"ה עי' ר"ש שם], ג) [כרש"י שלפנינו דהתם אינו מבואר כל כך וכרש"י דהכא ד"ה בטלה מבואר להדיא הכי].

הגהות הב"ח

(א) גמ' כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא אמאי אמרינן: (ב) רש"י ד"ה א"ל הכא היינו טעמא דהא דקאמר הואיל וחד וכו' דחשיב לה כאילו כולה הויא תרומה וכיון שנגע בו טבול יום פסל מקום: (ג) ד"ה ואי משטר וכו' להכי לוקה דאיכא כזית כצ"ל ותיבת בכזית נמחק: (ד) ד"ה ואלא מאי וכו' דלמא איכא במדוך השני:

מוסף רש"י

מאי כזית. מאי לוקה כזית דקאמר, דאיכא כזית בכדי אכילת פרס. שאם אכל פרס ממנה שיעור ארבעה ביצים יש בו כזית תרומה, וקי"ל דכל שיעורי אכילת איסור כגון כזית של חלב ודם וכגון כותבת דיוה"כ, מצטרפין אכילת השיעור בכדי שהייה זו, שאם אכל כחרדל חלב וחזר ואכל כחרדל עד שהשלים לכזית, אם אין מתחילת האכילה ועד סופה יותר משהייה כדי אכילת פרס באכילה בינונית, מצטרף והרי כמו שאכלו בבת אחת וחייב, והכא נמי יש כאן תרומה כדי להצטרף כזית כאכילת פרס ממנו (פסחים מד.). ואכילת פרס דאורייתא היא. בתמיה, הא דאמור רבנן כזית מצטרף כשיעור שהיית אכילת פרס, מי הוי מדאורייתא הלכה למשה מסיני כשאר שיעורין, דקא אמרת לוקה ומחללת משום דאיכא כזית מהאיסור בר מהיתר (שם). אמאי פליגי רבנן עליה דר"א בכותח. נהי נמי דלא דרשי כל לרבות עירובו, הא אכיל כזית מהאיסור כזית בכדי אכילת פרס (שם). הנח לכותח הבבלי. דלא אכיל כזית מן החמץ כשיעור שהיית אכילת פרס, דהא כותח אינו עשוי לאכול אלא לטבל, ואי מתרמי ואכיל ליה ממש דהשתא איכא כזית מחמץ להצטרף כשיעור אכילת פרס ממנו, בטלה דעתו. ולאו אכילה היא לחיובי עלה (שם). ואי משטר קא שטר. מטבל כתוכו כדרכו, ליכא כזית מן החמץ בכדי שהיית אכילת פרס, שכשאוכל כדי אכילת פרס ממה שטיבל בתוכו לא אכל מן הכותח אלא מעט, או שני זיתים או ארבעה, וכההיא פורתא ליכא מן החמץ כזית (שם). שתי מדוכות. שהתבלין נדוכין כתוכן פלפלין וזנגביל (שם). אלו לתוך אלו. ממדוכות לתוך הקדרות (שם). מותרות. קדרות חולין לזר שאני אומר. ותלינן לקולא כשון מיתה, ודילמא תרומה לתוך חולין נפל וכי אכיל לה ליכא כזית תרומה ס"מ אי נמי ודאי נפל לא מחייב משום כזית בכדי אכילת פרס אלא מדרבנן, וכי מספקא לן תלינן לקולא תבלין דרבנן. דלאפית דגנך תירושך ויצהרך כתיב (שם). שתי קופות. גדולות ותבואה בהן ולפניהן שתי סאין. של פירות (פסחים ש). ונפלו אלו. הסאין לתוך אלו. הקופות וידוע לנו ש ולאן ידוע אי זה כזו ואי זה כזו (שם). מותרין. פירות של קופות החולין, מותרין לזר כבתחלה אפילו הסאה באחד ומאה (שם).

א) דת"ש דאיני מחה אפי' בכזית לחודיה. אלא הנה לתרומת תבלין דרבנן. דראשית דגנך תירושך ויצהרך כתיב וכי מספקא לן תלי' לקולא. ב' קופות גדולות ובהן תבואה הויא תרומה דאורייתא:

א) נ"ל וע"מ דלאו חייב רק בכזית לחוד.